

FIGYELŐ SZOLGÁLAT

E rovatban folyamatosan közlünk könyv- és folyóiratszócikk-ismertetéseket, referátumokat, továbbá jegyzékeket fordításokról, új folyóiratokról, új segédkönyvekről, az OMKDK-ban készült irodalomkutatásokról.

.0.

ISMERTETÉSEK

002/73/

Annual review of information science and technology./A tájékoztatástudomány és technológia évi áttekintése/ Ed. C.A.Cuadra, 2.k. New York, Interscience Publishers, 1967. 494 p.

Az Amerikai Dokumentációs Intézet /American Documentation Institute/ közelmultban megindított új kiadványában, az Annual review of information sciences and technology-ban második alkalommal teszi közzé az információügy és információtudomány eredményeinek összefoglalását és értékelését. A 2.kötet az 1966. évről számol be, de visszapillant az 1965. év olyan fontos eredményeire is, melyek az 1. kötetből valamilyen okból kimaradtak. E kötet célja az előzőhöz hasonlóan a vonatkozó szakterület legjelentősebb eredményeinek, tanulmányainak és kutatásainak közreadása, összehasonlítása és értékelése.

A második kötet tartalmában nagyjából megegyezik az elsővel, csupán néhány új fejezetben, mint az Új technikai megoldások az információ kiadásában és közreadásában /New techniques for publication and distribution of information/, A kémiai dokumentáció új eredményei /New developments in chemical documentation/, Alkalmazási lehetőségek az orvostudományban /Applications in medicine/, azokat a szakterületeket igyekeznek kiszélesíteni, melyek az előző kötetben háttérbe szorultak.

A szerkesztő - C.A.Cuadra - dicséretére válik, hogy egy olyan országból mint Amerika, ahol a legkülönfélébb egyéni, kollektív, intézményes kutatások folynak ipari vállalatoknál, egyetemeken, kutatóintézetekben stb., a kutatások eredményét egységes kötetbe sikerült foglalnia. A harmónikus szerkesztésű kötetből azonban a különféle érdeklődési köröket tükröző fejezetcímek feltárják a szakmának, az információügy 1966. évi helyzetképének, és így a kötetnek jellemző vo-

nását: a világ kétféle kulturáltságát. Az egyik oldalon állnak a rendszerlemző mérnökök, a hírközlő specialisták, az operációkutató szakemberek - a másik oldalon a gyakorló könyvtárosok és az információ tudósai. Az információügy megvalósulásában mindkét csoport jelentős szerepet játszik, mégsem ismerik el egymás jelentőségét, habár ez lenne a reális kívánalom. Pl. BORKO javasolja a mérnököknek és üzemszervezőknek, képezzék magukat a dokumentumok tárolása és visszakeresése terén, a dokumentalistáknak pedig, hogy sajátítsák el a rendszerlemzés és -tervezés tudnivalóit. MARKUSON a jövőbe pillantva megállapítja, hogy az információügy a fejlődés olyan stádiumába érkezett, amikor a további fejlődés szinte a könyvtárosok, computer-szakemberek, rendszerlemzők képességétől függ, és a különféle jellegű információs vállalkozóknak együtt kell haladniuk, legalábbis időnként együtt kell lépniük. A kötet alapján bőven lehetne példákat felsorolni, de a cikkek tanulsága mindig ugyanaz, vagyis: az információügy multi-diszciplináris jellege.

Ami a kézhez vett kötetben "a két kultura" súlypontját illeti, a közzétett tanulmányok és cikkek a rendszerek, rendszerlemzések oldalára tolnak, valószínűleg azért, mert a közzétett kutatási eredmények rendszer és gép irányában orientáltak, mivel szerződéses kutatáshoz e területeken könnyebb hozzájutni. Csupán egyetlen fejezet J.R.SHARP angol szerzőtől: Tartalmi elemzés, specifikáció és vezérlés /Content analysis, specification and control/ fejezi ki a szerző könyvtári képzettségét.

A kötet tartalmához meg kell még jegyezni, hogy erősen amerikai vonatkozású. Az egyes fejezetek, közlemények színvonalas írásművek, jól fejtik ki a címadó témákat, a cikkek témái egymással korrelációban jelentkeznek. A cikkek írói bátran kritizálnak, ahol szükségesnek érzik, és időnként még mernek a jövőbe is tekinteni.

A kötet stílusa szükségszerűen nem egységes, de sohasem nehézkes, jóllehet a szöveget gyakran félbeszakítják a notorius és unalmas irodalmi hivatkozások. A tárgymutató részletes és megfelel a követelményeknek, és annyiban nem tárgymutató a szó igazi értelmében, hogy a témakörön kívül a szerzők és intézmények nevét is felsorakoztatja.

Az Amerikai Dokumentációs Intézet Annual review of information science and technology 2.kötete fontos referenz eszköz a tudományos és műszaki könyvtárakban és tájékoztatási irodákban.

Jóné Dáczér Éva

002.66.043.6:354/44/

A francia kormány mellett működő Direction de la Documentation tevékenysége^{1/}

^{1/} KRIVINKOVÁ, J.: Informační soustava předsednictva francouzské vlády = Metodika a Technika Informáci, 1967. 5.sz. p.32-39. Cikkismertetés.

A Dokumentációs Igazgatóság /DD/ tárcák felett álló, ill. tárcaközi tájékoztatási szerv, melynek feladata a politikai, gazdasági és kulturális tájékoztatás, mind franciaországi, mind külföldi relációban. Tudományos és műszaki kérdésekkel csak azok népgazdasági, ill. társadalmi összefüggéseiben foglalkozik. Szervezeti szempontból mind az egyes minisztériumok tájékoztatási szervei, mind azok sajtóirodái fölé ven rendelve.

A DD szervezeti felépítése a következő: irányító központ, dokumentációs központ, fordítási osztály, tématanulmány osztály, sokszorosító üzem, szakosított dokumentációs csoportok, kiadói osztály, propaganda osztály, külföldi sajtó- és rádiószolgálati osztály.

A szakosított dokumentációs csoportok egy-egy földrajzi egységre specializálják magukat, így van afrikai és tengerentúli, közel- és középkeleti, végül szocialista országokkal foglalkozó részleg. Az egyes minisztériumok, de más kiválasztott állami szervek tájékoztatási részlegei is a DD felső irányítása alá tartoznak.

A legjelentősebb szervezeti egység, a dokumentációs központ 200 belső munkatárssal dolgozik, sokkal fontosabb azonban ennél a külső munkatársak széleskörű igénybevétele /több mint 1000 fő/. A külső munkatársak egy-egy szakterület jólképzett specialistái, általában kutatóintézetek vagy felsőoktatási intézmények alkalmazottai, akik elemző tanulmányok írására képesek.

Kiemelt, kormánysszintű szerepe ellenére a DD szolgáltatásait nemcsak kormánysszervek vehetik igénybe. Általában a DD vevőköre a következő csoportokba sorolható: minisztériumok, parlamenti szervek és képviselők, állami közigazgatási szervek, köztisztviselők, egyetemi tanárok és tanszékek, tudományos kutatók, egyetemi hallgatók, bel- és külföldi újságírók.

Az utóbbiak előzékeny elbírálásban részesülnek: a külföldi újságírók, rádió- és televízió szerkesztők részére a DD olyan megbízó okmányt állít ki, melyek részükre a francia újságírókkal azonos jogokat biztosítanak, ezenkívül belépési engedélyeket szereznek, információ anyagokat és bibliográfiai összeállításokat biztosítanak számukra.

A DD feladatai három fő csoportba sorolhatók:

1. Irányító funkció

Ez tulajdonképpen hálózatszervezési, ill. koordinációs funkciót jelent, amennyiben a DD összehangolja a minisztériumok, az államigazgatási szervek, különböző tudományos intézetek és egyéb közületi szervek dokumentációs és kiadói tevékenységét. Így pl. sikerült már komoly eredményeket elérni bizonyos átfedések, kettősségek megszüntetésében, a munka szétaprózódásának felszámolásában.

2. Gyűjtő funkció

A DD gyűjti a hazai és külföldi gazdasági, politikai és kulturális eseményekre vonatkozó tájékoztatási anyagokat s azokat megfe-

lelő rendszerben tárolva az érdeklődők rendelkezésére bocsátja. Ide tartozik 44 000 kötetes könyvgyűjteménye is, mely azonban átmenő jellegű, ti. a közvetlen aktualitásukat elvesztett műveket folyamatosan kiselejtezik és valamely nagy francia könyvtárnak adják át. Ugyanez vonatkozik a folyóíratokra is, melynek bel- és külföldi ujságait, folyóiratait csak 4-10 évig őrzik meg. Külön érdekességei a könyvtárnak az un. A téma dossziék, melyek egy-egy kiválasztott jelentős problémakörre vonatkozóan - folyamatosan kiegészítve és naprakész állapotban tartva - tartalmazzák a forrásmunkákat /bibliográfiai adatok formájában/, ujság-kivágásokkal, fényképekkel és egyéb anyagokkal kiegészítve.

Említést érdemel a DD foto-archivuma, mely állandóan mintegy 100 000 db fényképfelvételt tárol, folyamatos selejtezéssel és kiegészítéssel. A fényképek jelentős része olyan, amely a DD valamely kiadványában megjelent.

3. Tájékoztatási funkció

A tájékoztatási tevékenység három szinten történik:

- a/ a DD saját munkatársainak tájékoztatása,
- b/ kormányzervek és egyéb megrendelők tájékoztatása /felmerülő igények alapján/,
- c/ a nagyközönség rendszeres tájékoztatása.

Igen jól szervezett a saját munkatársak tájékoztatása. A DD szakemberei rendszeresen kapják az új beszerzések jegyzékét, ezenkívül 50 válogatott sajtótermékből fotokópiákat, 100 válogatott folyóiratból pedig annotációkat és referátumokat bocsátanak rendelkezésükre.

Adott megkeresések alapján tématanulmányokat állítanak össze, előkészítő munkát végeznek pl. törvényjavaslatok kidolgozásához, külföldi hivatalos utazásokhoz. Egyes minisztériumok megbízásából sajtókonferenciákat is rendeznek, sőt, konferencia-ütemterv formájában javaslatot tesznek a sajtókonferenciák témájára.

A DD kiadói tevékenysége

A DD több mint 20 féle periodikát ad ki évente összesen 4 millió példányban, a nem-periodikus kiadványok évi példányszáma 500 000 /mellesleg megjegyezve: évi 160 000 db színes dia pozitív is kiadnak!/. A kiadványok csekély ára miatt a DD kiadói tevékenysége jelentős szubvencióra szorul.

A különböző kiadványok az olvasókör színvonala szerint három csoportra tagolhatók:

- tudományos dolgozók, szűkebb szakterületek szakemberei;
- szélesebb érdeklődési körű olvasók: képviselők, államigazgatási vezetők, diplomaták stb.
- a nagyközönség

számára szerkesztett kiadványok. Ezek közül a legérdekesebbeket részletesebben is ismertetjük.

A Travaux et Recherches a tudományos dolgozók szűk köre számára a külföldön megjelenő politikai és társadalomtudományi művek és cikkek annotációját, esetleg fordításait tartalmazza.

A Notes et Études Documentaires-ből évente 100 szám jelenik meg. Anyagait a minisztériumok illetékes főosztályaival, a gazdasági szervezetek szakembereivel együttműködésben állítják össze. Időszerű áttekintő tanulmányokat, valamint fontos nemzetközi dokumentumokat /szószserinti fordításban/ tartalmaz. Utóbbiakra példa: a nemzetközi munkásmozgalom kiadott dokumentumai, kiadói jogszabályok, sajtótörvények, alkotmány-szövegek, UNESCO dokumentumok.

Az Articles et Documents c. kiadványt hetente adják ki. Lényegében nyers tájékoztató hianyagot ad közre az alábbi bontásban:

a hét főbb világeseményei;

tények és vélemények /külföldi sajtókommentárok/;

hivatalos közlemények /válogatott kommunikék és nyilatkozatok/;

időszerű újdonságok /külföldi sajtószemle/;

megjegyzések az olvasó számára /rövid hírek, azonos kérdést gyakran ellenkező oldalokról megvilágítva/.

E kiadványnak szinte kiegészítője a Documents officiels c. hetilap, mely francia fordításban közli a terjedelmesebb külföldi dokumentumok szószserinti szövegét /pl. a Commonwealth konferencia záróközleménye, afro-ázsiai írók tanácskozásának határozatai, az SzKP nyilatkozatai/.

További tipust képvisel a hetente megjelenő Problèmes Économiques, melyet a DD a Statisztikai és Gazdaságtudományi Intézettel együttműködve ad ki. A világsajtóban megjelent, közgazdasági problémákat tárgyaló elvi cikkeket, neves közgazdászok kommentárjait közli, a világpiacra, a konjunkturára, a külföldi gazdasági helyzetre vonatkozó adatok és elemzések mellett.

A Progrès Scientifique a tudományos kutatással, a műszaki fejlődés politikai és gazdasági vonatkozásaival, a tudományos és műszaki fejlesztés szervezési kérdéseivel foglalkozik, áttekintést nyújt a tudományos eredményekkel foglalkozó sajtótermékekről és a tudomány és technika állami támogatását tárgyaló dokumentumokról.

A Chronique Étranger havi hat füzetének mindegyike egy-egy nemzeti monográfia, amennyiben azok a három nagyhatalom, valamint Franciaország három legfontosabb szomszéd-államának politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életéről adnak havi áttekintést /Egyesült Államok, Szovjetunió, Anglia, NSZK, Olaszország, Spanyolország/. A többi országok eseményeiről szóló áttekintéseket időnként a Notes et Études Documentaires-ben publikálják.

A Cahiers Français háromrészes havi folyóirat. Első részében a francia tudomány, technika és művészet sikereiről közöl illusztrált cikkeket, a második rész a francia létesítmények és intézmények időszerű problémáit tárja fel, a harmadik pedig eseményeket és a fontosabb francia dokumentumok válogatott szemléjét tartalmazza.

Az ismertetett néhány példából is látható a DD tevékenységének sokrétűsége és a tárgyalásmód alaposága. A külföldiek is általában elismerik az ismertetések tárgyilagosságát. Műszaki tájékoztatási feladatokhoz a DD természetesen nem nyújthat segítséget, de ez nem is feladata.

Sperlágh Sándor

66/092/ Wartha Vince

MÓRA László: Wartha Vince a hazai kémiai technológia megalapítója /1844-1914/ 160 p. /Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Műszaki tudománytörténeti kiadványok. 15.sz./

"Korszakos működésének emlékét, mely kimagaslik a műegyetem történetében, nemcsak mi, kar- és élettársai, hanem a későbbi nemzedékek is tisztelettel és kegyelettel fogják megőrizni" - idézi MÓRA László monográfiája elején RADOS Gusztáv volt műegyetemi rektor szavait 1912-ből. A kötet anyaga arról tanuskodik, hogy a tisztelet és kegyelet részleges megnyilvánulásairól számot adhat a Wartha Vince halálát követő 50 év magyar tudományos élete, de a magyar tudománynak, tudományos ismeretterjesztésnek, az egész magyar közéletnek oly sokat áldozó tudós teljes életműve csak ebben a kiadványban tárul az olvasók elé. KORACH Mór akadémikus, aki tanítványi és szinte fiúi hálával emlékezett mindenkor nagy mesterére, méltán állapítja meg a kötethez írt bevezetőjében: "MÓRA László műve végre teljes képet ad erről a Kossuth és Széchenyi szellemében érző és gondolkodó férfiről, akinek titáni életművét túl hosszú ideig hagyták feledésbe merülni Magyarországon, annyira szeretett hazájában."

Miért is volt titáni ez az életmű?

A tudománytörténeti kiadvány szerzője ezt a jelzőt több oldalról is dokumentálja. Nemcsak azzal, hogy összegyűjti és közreadja Wartha Vince tudományos munkásságának teljes bibliográfiáját, mely közel 700 /!/ könyvről, publikációról, ismeretterjesztő cikkről ad számot, hanem azzal is, hogy roppant plasztikus képet fest Wartháról a tudósról és emberről egyaránt.

A kötetet ökonomikusan szerkesztett életrajz vezeti be. Nem merül el a bőbeszédűre csábító részletekbe, de hangsúlyoz mindent, ami a kiemelkedő tudású és hallatlan munkabírásu, páratlan szervező-készséggel és jóra való konoksággal megáldott tudós életutjára elhatározó erejű volt. Beszél a vidéki diákevek ihlető ezermester-tanítójáról, a budai műegyetemi évek diákmozgalmáról, a zürichi első tudományos szárnypróbálgatásokról, az ott tanuló magyar diákok technikus önképző társulatáról s az általuk írt-szerkesztett Zürichi Évkönyvekről, majd a heidelbergi egyetem tudóst érlelő időszakáról éppen úgy,

mint a későbbi életpálya kiemelkedő állomásairól. Természetes, hogy az életrajz keretében csak vázlatosan említi az egyes korszakokat, csak főbb jellemzőiben ismerteti a tudományos életmű pilléreit. Részletesen beszámol a művészi ipari kerámia terén uttörő munkát végző Wartháról, a rektori évek eredményeiről, a Műegyetemi Könyvtár élén eltöltött évekről és a természettudományos ismeretterjesztés szolgálatában szerzett érdemeiről. Külön fejezetek elemzik az elmélet és gyakorlat egységének megnyilvánulását Wartha kutatói munkásságában és máig is ható pedagógiai tevékenységét, az un. Wartha-iskola hazai és külföldi hatását.

Wartha Vince nevét a szakmai beavatottakon kívül jórészt csak úgy ismerik hazánkban, mint az agyagipar technológiájában újat nyújtó, a Zsolnay-gyár termékeiben méltán világhírt eredményező eozin felfedezőjét és kikísérletezőjét. MÓRA Lászlóé az érdem, hogy könyvében tudományos alaposítással, mégis mindvégig olvasmányos stílusban vezet végig az olvasót azon az uton, amelyet a nagy tudós számtalan aprómunka során járt meg. A maga korában teljesen új és újszerű tanulmányok születését elemzi, s tudományos objektivitással állapítja meg, hogy az állandóan fejlődő szaktudomány hol és miben haladta meg Warthát, de csodálattal adózik az évtizedek fejlődésében is szilárdan megálló elméleti-gyakorlati megoldásoknak. Számtalan ásványi nyersanyagokat elemző cikket, a színező anyagok vizsgálatával, élelmiszerkémiával foglalkozó dolgozatot írt. A szerző azonban helyesen emeli ki Wartha egyik lényeges jellemzőjeként, hogy a tudós professzor és akadémiai tag mindenkor a gyakorlat és elmélet egységében dolgozott: ezért is maradt munkássága máig hatóan érvényes.

Azonban nemcsak tudományos eredményei révén írta be nevét Wartha a magyar kultúra történetébe. A könyv írója kitűnő érzékkel gyűjtötte egybe monográfiájában azokat az emlékeket, melyek a pedagógus Warthát jellemezték. Az oktatási reform feladatával birkózó magyar felsőoktatás ma is meríthet Wartha gyakorlatából: állandóan hangsúlyozta a szemléltetés, a demonstráció, a gyakorlati munka, az üzemi látogatások fontosságát. 44 évi pedagógiai működése során nemzedékeket nevelt, s a szerző által felsorolt névsor imponáló: HEVESI Gyulától KORÁCH Móron és PFEIFER Ignácon keresztül VARGA Józsefíg!

Nem hallgatható MÓRA László a könyvtáros és bibliográfus Wartha Vincéről sem, aki 17 éven át állt a Műegyetemi Könyvtár élén, s igazgatása alatt jelent meg a könyvtár első nyomtatott könyvkatalógusa, mely a maga korában a műszaki szakirodalom átfogó bibliográfiájának is számított. Katalógusa, melynek második kiadását is közreadta Wartha, az akkor leghaladóbbnak tekinthető elvek szerint készült. Igazgatásának 30 esztendeje alatt alakult korszerű műegyetemi szakkönyvtárrá az az intézmény, mely most éppen életrajzának kiadásával hódolt Wartha emléke előtt.

Ma, amikor a sajtón kívül a rádió és a televízió révén már milliók ismerkedhetnek meg a műszaki fejlődés, a modern technika legújabb eredményeivel, méltán éri elismerés Wartha Vince tudományos ismeretterjesztő munkásságát. A Természettudományi Társulat, melyről GÁRDONYI Géza 1898-ban állapította meg, hogy "többet tett a magyar művelődés fejlesztésében az utóbbi 30 év alatt, mint a Magyar Tudomá-

nyos Akadémia az 6 millióival az egész században", szívesen fogadta tagjai közé Warthát, s ő rászolgált a bizalomra. A Természettudományi Közlöny munkatársaként számos cikkben szolgálta a természettudományok népszerűsítését. Tudatosan vállalta ezt a feladatot, a tudós igazi munkájának vallotta, sőt, mint maga írta, szociális cselekedetként tartotta számon. A tudomány legújabb eredményeit "népünk legalsó, de legfontosabb osztályával - a munkással" akarta megkedveltetni, s így tevékenysége ezen a téren is mai életünkig mutat előre.

MÓRA László kitűnő kötete méltó emléket állít ennek a nagy magyar tudósnak, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára köveendő példát mutat kiadványában a nemzeti értékek megőrzésére. A Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok néhány évi szünet után újra folytatódó sorozata jó szolgálatot tesz műszaki kulturánk hagyományainak ápolásában.

Végh Ferenc

REFERÁTUMOK

Könyv

6/K/68

026/058.7/:916

The SCOILMA directory of libraries and special collections on Africa. /Az Afrikára vonatkozó könyvtári és egyéb különgyűjtemények címjegyzéke/ Compil. by R.Collison. 2nd ed. London, Crosby Lockwood, 1967. 91 p.

1962-ben alakult Angliában az Afrikára vonatkozó könyvtári anyagokkal foglalkozó állandó bizottság /Standing Committee on Library Materials on Africa, SCOILMA./

A SCOILMA célja, hogy megkönnyítse az Afrikára vonatkozó tanulmányokhoz és kutatásokhoz szükséges dokumentumok beszerzését és elősegítse azok hasznosítását különböző nyilvántartások vezetésével, jegyzékek és egyéb tájékoztató szolgáltatások kiadásával. A szervezetnek tagja lehet bármely érdekelt intézmény /Anglián kívül is/ 10 dollár évi tagdíj ellenében, ezenkívül rendszeres pénzügyi támogatást kap egy tudományos alapítványtól /Leverhulme Trust/.

A SCOILMA összeállításában készült kiadvány második kiadása 160 olyan angol intézményt foglal jegyzékbe, amelyek jelentős Afrika-tárgyú gyűjteménnyel rendelkeznek. A városenkénti csoportosításban szereplő egyes intézményeknél a következő adatokat tünteti fel: a könyvtár vagy intézmény neve, címe, telefonszáma, vezetőjének neve és beosztása, igénybevétel lehetősége, nyitvatartási idő, vonatkozó kiadványok felsorolása, a gyűjteményre vonatkozó számszerű és egyéb adatok.

A kötet végén található mutató tárgykörönként és az intézmények neve szerint rendezve könnyíti meg a jegyzék használatát. A dokumen-